

STANISLOVAS STAŠAITIS

**ŠĖTOS
PARAPIJOS
KAPINĖS**

VILNIAUS PEDAGOGINIS UNIVERSITETAS
ISTORIJOS FAKULTETAS
ISTORIJOS DIDAKTIKOS CENTRAS
KĖDAINIŲ KRAŠTO MUZIEJAUS
DAUGIAKULTŪRIS CENTRAS

STANISLOVAS STAŠAITIS

ŠĖTOS PARAPIJOS KAPINĖS

VILNIUS, 2009

ISBN 978-9955-591-61-0

UDK 718 (474.5)
St-105

Redaktorė Jolita Žvironienė

Autorius dėkoja šio leidinio konsultantams: Vilniaus pedagoginio universiteto Baltų proistorės katedros doc. dr. JONUI MARDOSAI, Šėtos Švč. Trejybės bažnyčios klebonui kun. GINTAUTUI NAUDŽIŪNUI, Kėdainių krašto muziejaus Daugiakultūrio centro vadovei AUDRONEI PEČIULYTEI už šio leidinio teksto surinkimą, Kėdainių krašto muziejaus fotografui VYDUI BEČELIUI už Šėtos kapinių nuotraukas.

Leidžiama autoriaus lėšomis.

TURINYS

AMŽINOJO POILSIO VIETA.....	5
KAPINĖS – KULTŪROS PAVELDAS.....	6
PARAPIJOS KAPINIŲ TYRINĖJIMAS	7
KAPINIŲ TERITORIJA.....	8
ŠĖTOS KAPINIŲ KOPLYČIA	8
KITI STATINIAI	9
SENIAUSIEJI ANTKAPINIAI PAMINKLAI IR JŲ ĮRAŠAI	10
EPITAFIJOS	16
PAMINKLAI ŽYMIEMS ŽMONĖMS IR ĮVYKIAMS ATMINTI.....	19
KARIŲ KAPAI.....	23
IŠ LAIDOJIMO PAPROČIŲ IR TRADICIJŲ	24
KAPAI.....	26
ŠALTINIAI IR LITERATŪRA.....	27
ILIUSTRACIJOS.....	30

©Stanislovas Stašaitis
©VPU istorijos didaktikos centras
©Kėdainių krašto muziejus

AMŽINOJO POILSIO VIETA

Kapinės, kapai – tai teritorija, skirta mirusiesiems laidoti; saviti architektūros ansambliai, kultūros paveldo dalis.¹ Dabar mūsų kalboje kartais vartojamas ir terminas nekropolis. Žodis nekropolis yra kilęs iš graikų kalbos žodžio (*nekros* – numirėlis, *polis* – miestas), kuriuo buvo vadinamas senovinių laidojimo statinių kompleksas, kapinynas. Senovės romėnai kapines vadino lotynišku žodžiu *coemetrium*, senovės prūsai *kapurna*, mūsų kaimynai latviai kapines vadina *kapseta*, baltarusiai (gudai) – *могильник* (*могілка*), rusai – *кладбище*, lenkai – *cmentarz*, vokiškai kapinės – *Friedhof*, angliškai – *cemetery*, prancūziškai – *cimetiere*.

Seniausios kapinės, kuriose buvo laidojama nuo ikiistorinių laikų, vadinamos kapinynais. Senovės romėnų kapinėse buvo statomi laidojimo paminklai – mauzoliejai, kolumbarijai, antkapiai su epitafijomis. Ankstyvosios krikščionybės laikotarpiu mirusieji dažnai buvo laidojami katakombose. Nuo viduramžių iki XVIII amžiaus pabaigos kapinės dažnai būdavo įrengiamos prie šventyklų, bažnyčių (šventoriuje), vienuolynų. Nuo XVIII a. pabaigos – XIX a. pradžios dėl sanitarinių ir ekonominių priežasčių daugelyje šalių, taip pat ir Lietuvoje, kapines imta steigti už tuometinių miestų. Garsiausios pasaulio kapinės – tai Kensal Green Cemetery (įsteigtos 1832 m.) ir Highgate'o (Haigeto) Londone, Pere – Lachaišo (Per Lašezo) Paryžiuje, Verano Romoje, Piskariovo Sankt Peterburge, Arlingtono kapinės Vašingtone, Rygos brolių kapai ir kt. Lietuvoje žymios yra Vilniaus Antakalnio kapinės, Rasų kapinės, Kauno Petrašiūnų kapinės.² Jose palaidota daug žymių meno, mokslo, kultūros ir visuomenės veikėjų, jose yra kultūros paminklais paskelbtų antkapinių paminklų. Originalios ir įsimintinos Nidos kapinės su garsiais šio krašto kryžiais – krikštais, Bitėnų kapinaitės ant Rambyno kalno ir kitos. Kiekviename mūsų mieste, miestelyje ar bažnytkaimyje, dažniausiai medžių paunksmėje, yra šių vietų nekropoliai – kapinės. Mūsų valstybėje laidojimo tvarką ir kapų priežiūrą reglamentuoja Kapinių tvarkymo taisyklės.³ Gerai žinomos ir Čikagos (JAV) lietuvių Šv. Kazimiero kapinės (įkurtos 1903 m.), kurios priglaudė daug žymių mūsų tautiečių.⁴

KAPINĖS – KULTŪROS PAVELDAS

Prestižiniame leidinyje „Europos kapinės. Istorinis paveldas – branginamas ir restauruojamas“ rašoma: „Kapinės – išpūdinga miestų ir tautų istorijos santrauka. Jos tarsi veidrodis, kuriame atsispindi skirtingų visuomenės sluoksnių skonis ir papročiai“.⁵ Etnografas Vacys Milius kapus pavadino tautos kultūros rodikliu.⁶ Kapų kultas – svarbi etnokultūros sfera. Čia, anot Valdo Banaičio, topografijos, geografijos, kraštotyros, istorijos ir kalbos mokslo šaknys, neįkainojamas ugdymo šaltinis.⁷ Lankydami, tvarkydami, tyrinėdami kapines mes galime geriau suvokti, kad tikra Tėvynė ne tik namai, bet ir kapai.⁸ Kapai – tai mirusiųjų namai, kuriuos tyrinėdami pažįstame savo praeitį ir kartu išsakome dabarties požiūrį į šią praeitį, į tėvus, senelius ir protėvius.

Mokslininkai archeologai kasinėdami randa seniausią mūsų krašte gyvenusių žmonių atskirus kapus ir ištisas kapavietes su tose vietose gyvenusių ir mirusių žmonių griaučių, naudotų daiktų, papuošalų liekanomis. Gaila tik, kad daugelio senovės kapaviečių žymių visiškai nebeliko, kitur jos išlikusios ir vadinamos pilkapiiais arba vietinių žmonių žodžiu – kapeliais. Tokių senovinių kapaviečių, pilkapių, kapelių yra ir mūsų rajone bei Šėtos parapijoje. Kiekvienas didesnis kaimas turėjo savas kapinaites, kurios būdavo įrengtos patogiose vietose, dažnai aukštumėlėse. Daugelis jų šiandien apaugę medžiais ir tik vienas kitas kryžius primena, kad čia buvo kapai. Yra dar išlikusių gerai tvarkomų ir prižiūrimų kaimų kapinaičių, kuriose yra palaidoti apylinkės gyventojų prisimenami žmonės. 1984 m. gruodžio 11 d. Lietuvos TSR Kultūros ministerijos kolegijos nutarimu Nr. 135 mūsų buvusio valsčiaus – Glaušių, Kamėnų, Mitėniškių ir Songailų senkapiai – kaimo kapinaitės buvo įrašytos į vietinės reikšmės archeologijos paminklų sąrašą.⁹ Deja, Songailų senkapis jau iki tų metų buvo sunaikintas.

XVIII a. pradžioje vyskupai nurodinėjo kunigams prižiūrėti, kad būtų laidojama prie bažnyčių esančiose kapinėse. Tačiau 1795 m. Lietuvos bažnytinė vyriausybė laidoti šventoriuje ir prie bažnyčių uždraudė, nes ten buvusios kapinės buvo perpildytos. Šiandien šventoriuje laidojami tik kunigai ir kiti itin nusipelnę žmonės. Toks kapas yra ir Šėtos bažnyčios šventoriuje parapijos klebonui kunigui Antanui Danilai (1915 – 1999). Kitų kapaviečių žymių jau seniai nebelikę. Uždraudus laidoti šventoriuje ir prie bažnyčių, atsirado parapijų kapinės, kurioms vieta buvo parenkama gretimose teritorijose. Šėtos parapijos kapinėms buvo parinkta toliau nuo bažnyčios esanti pakilesnė vieta už tuometinio miestelio, prie kelio, einančio į Kėdainius. Po kurio laiko šių kapinių centre buvo pastatyta koplyčia. Dvarininkai ir kiti turtingesni žmonės dažniausiai buvo

laidojami centre, arčiau koplyčios, o į pakraščius nuo koplyčios – eiliniai parapijos tikintieji. Tokį vaizdą galime pamatyti ir kitų parapijų kapinėse.

PARAPIJOS KAPINIŲ TYRINĖJIMAS

Iki 2005 m. Šėtos parapijos kapinės buvo beveik netyrinėtos. Tik 1994 m. išleistoje „Lietuvos architektūros istorijoje“ architektė Marija Rupeikienė aprašė didžiausią XIX a. pirmosios pusės kapinių statinį – koplyčią – dvarininkų Veličkų mauzoliejų.¹⁰ Šios medžiagos pagrindu koplyčia aprašyta ir 2002 m. išleistoje Šėtos miestelio istorinėje apžvalgoje.¹¹ Nepriklausomybės metais Šėtoje renginiai vykdavo prie kapinėse perlaidotų partizanų paminklo, tremtinių kryžiaus, kandidatės į palaimintąsias – tremtinės Adelės Dirsytės – tėvų kapo, 1863 m. sukilimo dalyvio Stanislovo Montvilos kapo ir kt. Apie tai rašyta spaudoje.¹²

2005 m. vasarą Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto istorijos specialybės IV kurso studentės Rasa Drižytė ir Viktorija Paškevičiūtė (vadovai: doc. Vytenis Almonaitis ir dėstytojas Giedrius Janauskas) lauko tyrimų praktikos metu atliko Šėtos kapinių antkapinių paminklų tyrimą. Studentės aprašė ir nufotografavo daugiau nei 100 seniausių antkapių, kurių dalis jau laiko ir žmonių paženklinti: apgriuvę, išblukę užrašai ar kitaip pažeisti.¹³ 2007 m. vasarą Vilniaus pedagoginio universiteto Istorijos fakulteto II kurso studentės Rasa Krikštaponytė ir Simona Kanopeckaitė (vadovas dr. doc. Jonas Mardosa) tyrė šių kapinių kryžius ir antkapinius įrašus – epitafijas.¹⁴ Šėtos vidurinės mokyklos moksleiviai kraštotyrininkai Kristina Garnytė, Sandra Grindaitytė, Ramūnas Meškauskas, Viktorija Ramanauskaitė ir kt., vadovaujami mokytojos Vidos Petrosevičienės, tyrinėjo laidojimo papročius, tradicijas ir kitus su parapijos kapinių ir kaimų kapinaičių istorija susijusius įvykius. 2005 – 2006 m. jie aplankė daugiau nei 30 Šėtos ir savo gyvenamųjų apylinkių žmonių, iš kurių 10 buvo septyniasdešimt metų perkopę asmenys.¹⁵ Pokalbiai su jais leidžia atskleisti vaizdą, kaip Šėtos ir jos apylinkių senbuviai domėjosi ir domisi kapinių istorija ir laidojimo papročiais, tradicijomis, kiek ir ką jie žino apie miestelio ir kaimų kapinaitėse palaidotus žmones.

Moksleiviai kraštotyrininkai Šarūnas Montvila ir Ramūnas Meškauskas užrašė pasakojimus apie Okainių kaimo kapinaites. Sandra Grindaitytė pateikė platų pasakojimą apie gretimose parapijoje esančias Bukonių, o Ineta Savickaitė ir Ugnė Urbonaitė – apie Šilainių kaimo kapinaites.

Remiantis minėtų tyrimų metu surinkta ir kita informacine medžiaga, galime aprašyti Šėtos parapijos kapinių istoriją nuo XIX a. trečiojo dešimtmečio iki šių dienų, t. y. daugiau kaip 180 metų laikotarpį.

KAPINIŲ TERITORIJA

Šiandien Šėtos parapijos kapinės užima 2,2 ha plotą. Jį galima suskirstyti į dvi pagrindines dalis – senąsias kapines ir naująsias kapines, kurios tęsiasi nuo senųjų kapinių į pietvakarius, ir jas nuo senųjų kapinių skiria platus takas. Senosiose kapinėse laidojama jau daugiau kaip 180, o gal net ir 200 metų. Apie 1900 metus parapijiečiai surinko aukas, o parapijos klebonas kunigas Juozas Sakalauskas (Sakalowski) pasirūpino, kad kapinės būtų aptvertos akmenine tvora, kuri nuo Kėdainių ir Kapų gatvių pusių ir ties skardžiu išlikusi iki šiandien. Tvorą sumūryta iš lauko akmenų ir uždengta skarda. Likusioje dalyje jokių aptvėrimo žymių neišlikę. Tvoroje buvo įrengti dveji vartai: centriniai (didieji), nuo kurių pagrindinis takas eina koplyčios link, ir mažieji, esantys žemiau pagrindinių. Senojoje kapinių teritorijoje yra penki pagrindiniai takai: pirmasis – nuo pagrindinių vartų iki koplyčios ir toliau už jos, antrasis eina išilgai visų kapinių. Jis prasideda nuo posūkio prie mažųjų vartų tako ir eina per visas kapines. Nuo mažųjų vartų takas eina į priešingą pusę per visas kapines iki tvoros. Už kelių metrų nuo koplyčios, nuo pagrindinio išilginio tako, kitas takas veda iki tvoros pabaigos ir naujųjų kapinių link. Penktasis takas, apaugęs žole, tęsiasi nuo tvoros ties Kėdainių gatve ir veda naujųjų kapinių teritorijos link. Naująją kapinių teritoriją nuo senosios skiria platus takas, prasidedantis nuo tvoros pabaigos ir besitęsiantis iki kapinių teritorijos ribos. Naujoje kapinių dalyje pradėta laidoti apie 1987 – 1988 m. Visa ši teritorija jau irgi užimta. Už parapijos kapinių ribos buvo perlaidoti Antrojo pasaulinio karo sovietų karių palaikai. Čia jiems pastatytas cementinis paminklas.

2001 m. spalio 4 d. Kėdainių rajono savivaldybės Valdybos sprendimu naujoms Šėtos miestelio kapinėms paskirtas 2,17 ha žemės plotas Liolių kaimo teritorijoje. Šis plotas aptvertas tvora, bet iki 2008 m. rudens jose dar niekas nebuvo palaidotas.

ŠĖTOS KAPINIŲ KOPLYČIA

XVIII a. pabaigoje – XIX a. pirmoje pusėje, klasicizmo epochoje, Lietuvoje buvo statoma daug memorialinių paminklų. Jų paskirtis – įamžinti kapinėse, miestų aikštėse, pakelėse ir

kryžkelėse pavienių kilmingų šeimų, svarbesnių istorinių įvykių atminimą. Labiausiai paplito šeimyninės mauzoliejinės koplyčios. Jos dažniausiai statytos kapinėse, rečiau šventoriuose.

Koplyčios vidaus erdvė kartais būdavo naudojama religinėms apeigoms. Po koplyčia būdavo įrengiamas rūsys karstams laidoti, atitveriamas specialus kolumbariumas – vieta urnoms arba karstams su palaikais laikyti. Tokią paskirtį turėjo ir Šėtos kapinių koplyčia. Ji buvo pastatyta 1824 m. aukščiausioje kapinių vietoje kaip dvarininkų Veličkų mauzoliejus. Koplyčios užpakalinės sienos viršuje įrašyta: GROB DOMU WIELICZEK (Veličkoms tada priklausė Pašumerio dvaras). Koplyčios statybos data – 1824 metai įrašyti pagrindinio fasado sienoje. Ši data liudija, kad čia tuo metu neabejotinai jau veikė kapinės.

Šėtos kapinių koplyčia – tai nedidelis stačiakampis, darnių proporcijų statinys. Nuo daugelio kitų mauzoliejinių koplyčių ji skiriasi tuo, kad yra be rūsių, tačiau vakariniame gale yra kolumbariumas aštuoniolikai karstų. Puošniausias – koplyčios rytų fasadas, kurį puošia keturių kolonų portikas – atviras prieangis, kuris baigiasi virš statinio iškylančiu trikampiu – frontonu. Kraštinių kolonų protarpiuose, sienoje, yra nišos skulptūroms, o per vidurį – dvivėrės durys ir ovalus langas. Virš kolonų esančioje plokštumoje gerai įskaitomas įrašas lotynų kalba: DEO: OMNIPOTENTI (liet. – *Dievas Visagalis*). Koplyčios šoninių fasadų kampai suremti piliastrais (vertikaliais sienos kyšuliais), sienas skaido stačiakampiai langai. Galiniame fasade išskobtos trys eilės pusapskričių kolumbariumo nišų.

Koplyčios vidaus erdvę dengia plokščios medinės lubos, pietinėje sienoje sumūryti siauri laipteliai. Interjero arba vidaus akcentas – altorius, papuoštas keturiomis jonėninio stiliaus kolonomis, kurios remia pastato perdangą ir žemą frontoną.

Taip Šėtos kapinių koplyčią aprašė architektė M. Rupeikienė. Koplyčia priskiriama Lietuvos stačiakampių koplyčių su portikais grupei.¹⁶ Ši koplyčia ne tik mūsų parapijos kapinių puošmena ir svarbiausias akcentas, bet ir vertingas architektūrinis pastatas visame miestelyje, valsčiuje ir visoje Respublikoje. Tokios XIX a. pirmosios kapinių koplyčios su portikais išlikusios tik Vilniuje, buvusiose evangelikų reformatų kapinėse ant Tauro kalno, ir Šalčininkų miesto kapinėse.

KITI STATINIAI

Kitapus tako priešais koplyčią išliko neprižiūrimas, apleistas laidojimo rūsys, apdengtas skardiniu stogeliu. Ant rytinės šio statinio sienos išliko surūdijusi metalinė lentelė, kurioje lenkų kalba įrašyta 1887 m. mirusios 23 metų amžiaus Elžbietos Martusevičienės pavardė ir kreipinys: S.

P. ELŻBIETA Z ZDANOWICZOW MARTUSEWICZOWA um. D. 1 CZERWCA 1887 R. MAJĄC LAT 23. PROSI O ZDROWAS MARJA. Matyt, tai turtingos parapijietės kapavietė.

Einant išilginiu taku nuo pagrindinių vartų sankirtos į dešinę išlikęs mūrinis 3,85 x 4,35 m. dydžio kolumbariumas. Jo sienoje balto marmuro lentoje gerai įskaitomas įrašas lenkų kalba byloja apie XIX a. čia palaidotų dvarininkų Hoppenų šeimos narius: Emiliją Hoppenienę-Drovanovską ir Leoną Hoppeną. Kairės kolumbariumo pusės lentoje įrašyta: TU SPOCZYWAJĄ ZWŁOKI S. P. EMILJI Z ROUBOW PO 1^m MEŻU HOPPENOWEJ PO 2^m DROWANOWSKIEJ zm. 1877 r. CZERWCA 7 d. MAJĄC LAT 57. BOŻE! PRZYJM JEI DUSZE DO CHWALY SWOJEJ. Dešinės pusės lentoje matomas toks įrašas: S.P.LEON HOPPEN zm. 18 MARCA 1856 r. ŻYCIA LAT 52. DLIA NAJLEPSZEGO MEŻA I OJCA. ŻONA Z CORKA TĘ PAMIĄTKĘ POSWIĘCAJA. Tokius antkapinius paminklus tuomet galėjo statyti tik stambūs dvarininkai. Kitų panašių statinių neišliko.

Hoppenai – katalikai dvarininkai – XIX a. antroje pusėje valdė dvarus Vilniaus, Panevėžio, Vilkmergės (dabar – Ukmergės) apskrityse, Pumpėnų, Kavarsko, Subačiaus ir Šėtos valsčiuose. Vienas jų – Saverinas Hoppenas – XIX a. devintajame dešimtmetyje Šėtos valsčiuje valdė 152 dešimtines dirbamos, 12 nedaromos ir 36 dešimtines miško.¹⁷ Iš viso jam priklausė 200 dešimtinių (218,5 ha žemės).

SENIAUSIEJI ANTKAPINIAI PAMINKLAI IR JŲ ĮRAŠAI

Išlikusių seniausių paminklų – kryžių – įrašai lenkų kalba siekia XIX a. trečiąjį dešimtmetį ir išsidėstę centrinėje kapinių dalyje.

Už trijų metrų nuo tako, vedančio nuo koplyčios į pietus, išlikęs granito paminklas su metaliniu kryžiumi ir Nukryžiuotuoju. Paminklo rytinėje pusėje įrašyta, kad tai Svolkenių (SWOLKIENIOW) šeimos kapas. Toje pačioje pusėje įrašyta Ievos Svolkenienės (EWA Z KLIMKIEWICZOW SWOLKIENIOWA ur. 13 GRUD. 1808 r. um. 28 SIERP. 1880 r.) pavardė ir prašymas sukalbėti Sveika Marija. Pietinėje paminklo pusėje įrašas byloja apie Juozapo (JOZEF UR. 6 WRZES. 1772 r. um 8 LIST 1824 r.), Stanislovo, Tado (TADEUSZ), Vincento ir Jeronimo gimimo ir mirties metus. Šiaurinėje paminklo pusėje įrašyti mažamečių Juozapo (Svolkenio) vaikų – Tado (TADZIO), Julijos ir Stasio – vardai. Paminklo statytojo Juozapo Svolkenio pavardė įrašyta šiaurinėje paminklo pusėje. Kada tiksliai šis antkapinis paminklas pastatytas nežinoma, bet manoma, kad apie XIX a. ketvirtąjį dešimtmetį, o čia esantis įrašas apie Juozapą, mirusį 1824 m., – seniausias studenčių užfiksuotas palaidoto asmens įrašas.

Koplyčios vakarinėje sienoje esanti epitafija byloja, kad čia palaidota 1839 m. mirusi 26 metų amžiaus Konstancija Velička Hoppenienė ir jos 6 metų sūnus Kazimieras: TU SPOCZYWAJĄ WŁOKI KONSTANCYI Z WIELICZKOW HOPPENOWEY Z SYNEM KAZIMIERZEM. Paminklinės lentos (ir visos koplyčios) statytojas – K. Hoppenienės vyras ir sūnaus Kazimiero tėvas, jau minėtasis Pašumerio dvaro savininkas ir tuometės carinės Rusijos teisėjas Velička. XIX a. pabaigoje šios giminės dvarininkė Stanislava Bogumila Veličkienė valdė Pašumerį su palivarku, kuriam priklausė 323 dešimtines dirbamos, 23 dešimtines nedaromos žemės ir 265 dešimtines miško.¹⁸ Iš viso 610 dešimtinių (665,2 ha) žemės.

Apie 5 metrus į rytus nuo didžiųjų vartų išlikęs granito paminklas (kryžius nulūžęs). Kapas buvo aptvertas, bet dabar išlikę tik 6 granitiniai stulpeliai ir metalinės grandinės likučiai. Paminkle įrašytos 1849 m. mirusio Jono Obakevičiaus, Apolonijos Obakevičienės, Zygmano Obakevičiaus (mirusio 1847 m.), Alfonso Obakevičiaus (mirusio 1863 m.), Elžbietos Obakevičienės (mirusios 1864 m.), Jono Obakevičiaus (mirusio 1870 m.), Kristynos Tyško (mirusios 1865 m.), Jono Tyškos (mirusio 1874 m.) ir Stanislovo Tyškos (mirusio 1864 m.) pavardės.

Išlikęs XIX a. pabaigos rusvo granito paminklas Viktorijai ir Juozapui Klimantavičiams. Jame įrašyta: TU SPOCZYWAJA ZWŁOKI S. P. WIKTORYI Z MINGAILOW KLIMONTOWICZOWY zm. 28 CR. 1891 r. I MEŻA JEJ JOZEFA KLIMONTOWICZA zm. 7 LUTEGO 1895 r. W WIEKU LAT 70.

Prie pagrindinių vartų tako dešinėje pusėje stovi balto marmuro paminklas Adomui Prozorui su įrašu: S. P. ADAM PROZOR zm. r. 1887 STYCZ. 14 DNIA. POKOJ TWEJ DUSZY I CZESC. TWOJ PAMIĘCI. MĘNZU MOJ ZACNECNY I DROGI. Šio paminklo kryžius nulūžęs, matosi tik jo vieta – įdubimas.

Prie koplyčios užpakalinės sienos stovi kryžius, priklausantis Antano Lukianskio paminklui: S. P. ANTONI LUKIANSKI ŻYL LAT 80 † 1908 r.

Išskirtinio dėmesio verta Gintautų Deltuviškių (GINTOWT DZIEWALTOWSKI) giminės kapavietė. Jų kapai yra į dešinę nuo pagrindinių vartų prie kapinių tvoros. Marmurinėse plokštėse išlikę XIX a. antrosios pusės – XX a. pradžios įrašai apie 14 šios giminės palaidotų asmenų. Įrašai rodo, kad čia palaidota seniausiai mirusi Eufrozija Gintautienė (EUFROZYNA Z ZONGOTOWICZÓW GINTOWTOWA), gimusi 1825 m. ir mirusi 1847 m. Jai šį paminklą pastatė vyras Kazimieras Gintautas (POŁOŻYL PAMIĄTKĘ PRZYWIĄZANY MAŻ KAZIMIESZ GINTOWT). Vėliausiai mirusi 1914 m. čia palaidota Aleksandra Gintautienė (ALEKSANDRA Z KOGNOWICKICH GINTOWTOWA zm. 20 STYCZNIA 1914 r. W WIELKU LAT 78). Paminklą pastatė vaikai (CZESC TWEJ PAMIĘCI NAJDROŻSZA MATKO).

Ant vieno iš paminklų, skirtų šios giminės atstovei Julijai Gintautienei, mirusiai 79 m. amžiaus (1888 m.), išlikęs toks įrašas: TU SPOCZYWAJA S. P. JULIJA GINTOWTOWA zm. 79 l. 1888. Paminklo viršuje yra iškaltas ir iki šiol gerai matomas herbas. Šiame herbe pavaizduotos dvi figūros: Leliva ir trys medžioklės ragai. Leliva – mėlyname skyde dvi auksinės figūros: pusbėnulis ir šešiakampė žvaigždė. Tai viena seniausių figūrų, vaizduotų Lietuvos kilmingųjų herbuose, aptinkama nuo XV amžiaus. Horodlėje (Lenkija) 1413 m. šį herbą priėmė Vilniaus vaivada Manvydas, vėliau jį perėmė Tiškevičiai, Čatskiai ir kt. Kita figūra – trys medžioklės ragai (lenkiškai *trąby*) – herbo simbolis, kurį taip pat Horodlėje gavo Radvilų giminės pradininkas ir Kernavės valdytojas Kristinas Astikas. Šį herbą naudojo iš Astikų kilusi galingiausia Lietuvoje Radvilų giminė, taip pat Ivaškevičiai, Narbutai, Petkevičiai, Gintautai ir kitos giminės.

Minėti herbo ženklai įrėminti renesansinio stiliaus skyde. Virš herbo pavaizduota kepurė (karūna) žymi, jog šis herbas susiję su aukštas pareigas valstybėje užimančiu žmogumi. Gintautų karūna – tai kunigaikščio karūna.¹⁹ Šis herbas liudija, kad mūsų kapinėse palaidoti Gintautai – kilmingos krašto palikuonių giminės atstovai, kurie turėjo dvarų Šėtos parapijoje. Šios giminės atstovas Elijošius Gintautas, kilęs iš Gintautiškių (Šėtos valsčius), XVII a. pasižymėjo kaip krikščionybės srovės - reformatų, vadinamos arijonais arba Lietuvos broliais, veikėjas Lietuvoje. Apie 1618 m. jis aplankė Rakove (Lenkijoje) arijonų vadą Lubiemeckį ir jo albume įrašė trumpą lietuvišką tikibinį tekstelį.²⁰

Aleksandras Kazimieras Gintautas - Deltuviškis (lenkiškai ALEKSANDER KAZIMIERZ DZIEWALTOWSKI – GINTOWT, GINTOWT DZIEWALTOWSKI 1821 02 26 Vaiškoniuose – 1889 08 14 Dudendorffe, dab. Možaiske, netoli Sankt Peterburgo) buvo žinomas kaip XIX a. katalikų bažnyčios veikėjas. Jis studijavo Vilniaus dvasinėje akademijoje, kunigavo Ukmergėje, Joniškyje, Kaune, Gardine ir kituose miestuose. Už pasipriešinimą Gardino dekanate įvesti stačiatikių apeigas buvo priverstas iš Gardino išvykti. Gyveno Suvalkuose. 1872 m. buvo paskirtas Helenopolio (Italija) tituliniu vyskupu ir Polocko vyskupu sufraganu, 1883 m. – Mogiliovo arkivyskupu, bet ir toliau priešinosi rusų kalbos įvedimui katalikų bažnyčiose bei jų uždarymui. Aleksandras K. Gintautas - Deltuviškis rūpinosi ir Sankt Peterburgo Katalikų dvasinės akademijos, kurioje studijavo iš Lietuvos kilę kunigai, reikalais.²¹

XIX a. antroje pusėje Gintautams, kaip katalikams dvarininkams, priklausė Vilkmargės (Ukmergės) apskrities Pagirių valsčiaus Vaiškonių, Gumbės, Šėtos valsčiaus Pašėtės (165 dešimtinės dirbamos, 14 dešimtinių nedarbomos ir 35 dešimtinės miško; iš viso 214 dešimtinių, t.y. 243,7 ha žemės), Glaušių (132,5 dešimtinės dirbamos, 2,5 dešimtinės nedarbomos žemės; iš viso 130 dešimtinių, t.y. 142 ha), Pšemislavo (124 dešimtinės dirbamos, 26 dešimtinės nedarbomos ir

120 dešimtinių miško; iš viso 270 dešimtinių, t.y. 277,9 ha žemės) ir Jazefavos (51 dešimtinė dirbamos, 6 dešimtinės nedarbomos ir 30 dešimtinių miško; iš viso 80 dešimtinių, t.y. 87,4 ha žemės) dvarai.²² 1922 – 1930 m. Lietuvos Respublikos žemės reforma jų dvarus „apkarpė“, dalį žemių išdalijo naujakuriams. Gintautų dvaruose dirbę kumečiai ir tarnai prisimena, kad ponui labai nepatikdavo, jei kumetis nepabučiuodavo jam rankos, toks buvo chamas, lietuvis. 1940 m. sovietinės reformos metu jų dvarai buvo nacionalizuoti. Kaip byloja Lietuvos Ypatingojo archyvo dokumentai (LYA, f V-5, ap.1, b. 30705), tremtinių sąrašai ir kiti šaltiniai, 1941 m. Glaušių dvare gyvenantis Andrius (Andžej) Gintautas, jo žmona (ji daugiausiai gyveno Pašėtės dvare), sūnus Janušas ir duktė Marijona (Maricha) buvo ištremti į Altajaus kraštą. A. Gintautas, jo žmona ir duktė ten ir mirė, o sūnus Janušas apie 1952 m. grįžo į Lietuvą, gyveno ir dirbo Ukmergėje. Šiandien tarp Lietuvos bajorų palikuonių tiesioginės šios šakos tęsėjų Gintautų iš mūsų apylinkių nėra.²³

Prie tako link koplyčios stovi tašyto akmens paminklas su metaliniu Nukryžiuotuoju. Jame lietuviškai įrašytos Marijonos Macionaitės - Povilonienės, mirusios 1888 m., Karolio Povilonio, mirusio 1861 m., ir jo žmonos Elžbietos Kolytaitės - Povilonienės, mirusios 1859 m., pavardės. Štai šių įrašų tekstai. Rytinėje pusėje:

AMŽINĄ ATILSĮ !
 MARIJONA MACIONAICZE
 POWILONIENE
 mr. 1888 m. am. 60 m.
 TEWAMS IR ŽMONAI
 PASTATE TĄ PAMINKLĄ
 SUNUS IR WIRAS
 STANISŁOWAS
 PAWILONIS
 Vakarinėje pusėje:
 CZIA PALAIDOTI
 AMŽINĄ ATILSĮ
 KAROLUS
 POWILONIS
 mr. 1861 m. am. 70 m.
 IR JA ZMONA
 ELZBIETA KOLYTAICZE

POWILONIENE

mr. 1859 m. am. 65 m.

Sprendžiant pagal mirties datą, šis įrašas yra seniausias lietuviškas įrašas ir puikiai atspindi to meto rašybą.

Antras seniausias lietuviškas įrašas išlikęs ant 1878 m. mirusio Adomo Medžionio paminklo. Šis tašyto akmens paminklas stovi 1 m. nuo šiaurinės kapinių tvoros. Paminklas nudažytas sidabrine spalva, nulūžęs kryžius aprašymo metu (2003 m.) buvo įbestas šalia antkapio. Kai kurios užrašo raidės nutrūpėjusios, bet žodžius galima atkurti. Šis užrašas turėtų būti toks:

A†A

ADOMAS MEDZIO[NIS]

MIRES 1878 JO

ZMONA [PETRONELE]

[IR] DUKTĖ ANIELE

ILSEKITES RAMYBEJE

Trečias senasis antkapis su lietuvišku užrašu stovi ant XIX a. pabaigoje mirusios Onos Klimienės kapo. Jis yra apie 13 m. nuo pietinės tvoros. Tai tašyto akmens paminklas su metaliniu Nukryžiuotuoju. Jame, be žymiai vėliau, jau po Antrojo pasaulinio karo padaryto įrašo apie palaidotus Pakščių šeimos narius, išlikęs toks užrašas:

A†A

ONA PAKSZTAJ

CZE KLIMIENE

gim. 1859 m. birželio 29 d.

Mir. 1897 m. maja 31 d.

Kiti senieji lietuviški užrašai, kuriuos užfiksavo Vytauto Didžiojo universiteto studentės, jau yra ant XX a. pradžios paminklų. Netoli Onos Klimienės kapo, 14 m. nuo pietinės tvoros, stovi akmeninis paminklas su metaliniu Nukryžiuotuoju. Jame, be kitų užrašų, yra ir šis:

A†A

ADELA IR

KAZIMIERAS

MARKIECOZEJ

1901 m.

Prie tos pačios tvoros esančio tašyto akmens paminkle skaitome užrašą:

A†A

CZE ILSES KAULAI

ADOMA NARASZAWICZIA

MIRIS 21 MOIA 1907 m.

AINANT PROSZALI MELDZIU

SUKALBETI SWEIKA MARIA

Apie 12 m į kairę nuo tako, einančio nuo koplyčios į vakarus, ant tašyto akmens paminklo užrašyta:

A†A

MORTO

ALEKSUNAS

MR. 1908 M.

MOTIEJS

URSZULE

Minėtose ir kitose kapavietėse, šalia seniausiai palaidotų parapijiečių, yra ir vėliau palaidotų žmonių, o paminkluose įrašytos jų pavardės. Matyt, tai tos pačios šeimos nariai ar kiti artimi giminaičiai. XX a. pradžios paminkluose randame vis daugiau užrašų lietuvių kalba, o tarpukario (1918 – 1940) metais mirusiųjų paminkluose jau vyrauja užrašai lietuvių kalba. Kapinėse esantys paminklai akivaizdžiai byloja apie parapijiečių lietuviškos tautinės sąmonės brendimą.

Antkapiniai įrašai byloja ir apie lietuviškojo rašto bei pavardžių, ypač mergautinių, rašymo kaitą, pavyzdžiui: Marijona Macionaicze Powilonienė (†1888), Elzbieta Kolytaicze Powilonienė (†1859), Ona Paksctajcze Klimienė (†1897). XX a. pradžioje jau rašoma ir taip: Kotrina Bladikienie gimusi Strumilaite (†1926).

XIX a. ir XX a. pradžioje lenkiškai dvarininkių moterų pavardės buvo rašomos taip:

EUFROZYNA Z ZONGOTOWICZOW GINTOWTOWA (†1847),

HELENA Z DOWGIALLOW GINTOWTOWA (†1859),

KRYSTYNA Z OBAKIEWICZOW TYSZKO (†1865),

ELŽBIETA Z TOLOCZKÓW OBAKIEWICZOWA (†1864),

EMILJA Z ROUBOW HOPPENOWA (†1877),

Z MONTWILLOW KAZIMIERA PROTASEVICZOWA (†1911),

STEFANJA Z PIESLIAKOW PIETRUKIEWCZOWA (†1929).

Kapinėse yra keletas paminklų ir rusų tautybės asmenims – sentikiams ir stačiatikiams. Juose pavidės įrašytos pagal rusišką pavidžių rašymo tradiciją: pavardė, vardas ir tėvavardis. Pavidžiui:

АНТОНОВ НИКОЛАЙ ПЕТРОВИЧ († 1975).

Žydai turėjo savąias kapines. Jos buvo kitapus Kapų gatvės, ant kalvelės prie Obelės upės. Šiandien jų vietoje stovi paminklinis akmuo, bylojantis apie čia buvusias žydų kapines.

Senuose antkapiniuose paminkluose datos rašomos dvejopai: vienuose nurodomi gimimo ir mirties metai, net mėnuo ir diena, kituose – mirties data ir velionio amžius. Datos ir amžius leidžia spręsti apie čia palaidotų žmonių gyvenimo trukmę. Užfiksuoti šie senųjų kapinių teritorijoje palaidoti ilgamečiai: 87 metų sulaukęs Juozapas Pilsudskis

(† 1900), 85 metų Sofija Montvilienė (†1933), 83 metų Juzefa Vaidot (†1892) ir Feliksas Sipavičius († 1914) 82 metų Ieva Gricienė († 1914), 81 metų Kotryna Sereikaitė († 1946). Tai studentų užfiksuoti įrašai.

Seniausi antkapiniai paminklai yra akmeniniai arba marmuriniai. Vilniaus pedagoginio universiteto studentė praktikantė R. Krikštaponytė tyrė šių kapinių metalinius kryžius. Ji užfiksavo 36 XIX a. antrosios pusės ir XX a. pradžios išlietus ir 28 kalvių darbo originalius kryžius. Seniausi lieti kryžiai pastatyti ant Jono Pekarskio (Jan Pekarsky † 1853), Svolkenių giminės (Familia Swolkienian †1880), Eleonoros Rukuižienės (Eleonora Rukujzyna † 1885), Stašaičių giminės (Staszajtysowie † 1886), Kazimiero Stomos (Kazimier z Stomma †1887), Elenos Grigoravičienės (Helena Gregorawiczowa † 1888) kapų. Seniausi kalvių nukalti kryžiai pastatyti ant Motiejaus Aleksiūno († 1908), Julijos Kujalavičienės (Julia Kujalowiczowa † 1909), Jono Stasiukonio († 1911), Adolfo Kačalskio (Adolf Kačalski † 1912) kapų.

Apie 1979 m. iš Šėtos parapijos kapinių į Kėdainių kraštotyros muziejų buvo pervežtas XX a. pradžios kryžius su bareljefais, kuris buvo vietinės reikšmės dailės paminklas. Manoma, kad tai Mato Gurskio – Vinco Svirskio mokinio sukurtas kryžius.²⁴

EPITAFIJOS

Pedagoginio universiteto studentės užrašė daugiau kaip 800 išlikusių antkapinių paminklų epitafijų – glaustų įrašų. Daugiau nei 130 epitafijų prasideda žodžiais: Išsėkitės ramybėje... [brangūs tėveliai, brangi mamyte, brangus sūneli ir t. t.]. Štai keliolika originalesnių įrašų:

Brangi mamyte, tau šitoj žemelėj ramaus miego niekas netrukdyt, tiktai nuliūdęs vyras,
duktė ir sūnus visada tavo kapą lankys.

Išsėkis ramybėje tarp tylinčių kapų, laukite mūsų, vėl būsime kartu.

Liūdi šeima

Per vaikystės vargus, jaunystės audras, gyvenimo pergales ir džiaugsmus, nesulaikęs senatvės, mane palikai, užmigai amžinai, bet mano širdyje gyvas likai. Išsėkis ramybėje mylimos tėviškės žemelėj.

Liūdi Adelė

Ar liūdnesnio kas būti galėtų
Už likimą žmogaus toj nakty.
Jo gimimas toks ilgas ir lėtas,
O mirtis nelaukta ir staigi.

Liūdi šeima

Ir vėl žydės alyvos,
Pavasaris vėl bus,
Tik tu, brangus broleli,
Nebegrįši į namus.
Atmintis nuo brolių

Kasdiena žiūriu į kelią,
Kas eina takeliu,
Tavęs, o mylima dukrele,
Niekaip sulaukti negaliu.

Liūdi tėveliai

Tėveli, tu dalinai mums duoną, džiaugsmą, laimę ir mokei, kaip gyvenimą mylėti, bet netikėjai niekada, kad gali trūkti kaip styga, gyvybės kupina jėga.

Šaukei, o Viešpatie, ir aš atėjau, nors dienas jaunystės dar tik gyvenau.

Atmintis nuo tėvų, brolio ir seserų

Likime žiaurus, kam atėmei mums tą, kuris brangus.

Liūdi vyras ir dukros

Mūsų širdyse liko gili žaizda, namuose neužpildoma tuštuma.

Liūdi sūnus ir dukra

Vėl žydės alyvos, pavasaris vėl bus, tik tu, brangus tėveli, negrįši į namus.

Liūdi duktė, žmona ir tėvai

Dar daug dienų šviesių, saulėtų galėjom būti mes kartu, gyvent, mylėt, o ne stovėti ties šaltu tylinčiu kapu.

Liūdi žmona ir artimieji

Brangi mamyte, tau šitoj žemėj ramaus miego niekas netrukdyt, tiktai nuliūdęs vyras, duktė ir sūnus visados tavo kapą lankys.

Liūdi vyras ir vaikai

Brangūs tėveliai, nukritusi medžio rasa tegul vilgo jūsų poilsio vietą.

Liūdi vaikai

Žemiškas vargas baigėsi, ilsėkitės ramybėje.

Nuliūdusi žmona ir vaikai

Negirdėjom paskutinio tavo žodžio, mirtis užspaudė lūpas nelaukta, nematėm tavo žvilgsnio paskutinio, nes tu nei sudie nepasakęs išėjai.

Liūdi žmona ir vaikai

Užgeso saulė, siekiai ir svajonės, žiauri mirtis pakirto pakely.

Liūdi žmona su dukrele Sandra, tėvai, brolis ir seserys

Brangūs tėveliai, gyvenot kaip Dievas norėjo, o kada pašaukė – paklusniai nuėjot.

Ilsėkitės ramybėje. Nuliūde vaikai

Likime žiaurus, atėmei tą, kas mums brangus.

Liūdi vyras ir vaikai

Jau niekada neatsimerks jo akys rūpestingos ir nepaglostys nei vieno balta ranka sustingus.

Tu taip gyvenimą mylėjai, bet pasipriešint likimui negalėjai.

Po epitafijomis dažniausi įrašai: Liūdi... [žmona, broliai, seserys, vyras, giminės, artimieji]. Atmintis nuo... [dukters, šeimos, vyro, žmonos, vaikaičių, vaikų, tėvų]. Ilsėkitės ramybėje... [brangūs tėveliai, brangi mamyte, brangus sūneli] ir pan. Šie ir panašūs žodžiai paminkluose įrašomi po mirusiųjų pavardėmis ir tuose antkapuose, kuriuose epitafijų nėra. Dėl įvairių nelaimių mirusiems nuo XX amžiaus antrosios pusės ant antkapių dažnai įrašoma: „Tragiškai žuvęs“.

PAMINKLAI ŽYMIEMS ŽMONĖMS IR ĮVYKIAMS ATMINTI

Koplyčios gale stovi paminklas Rusijos caro armijos ulonų pulko leitenantui Jonui Piekarskiui (JAN PIEKARSKY um. 13 MAJA 1853. PORUCZNIK ULANSKIEGO POLKU). Tai vienintelis caro armijos leitenanto kapas, kuris išliko iki mūsų dienų. Mirties data – 1853 m. – sutampa su Rusijos – Turkijos karo, vadinamo Krymo karu, pradžia. Ar šis mūsų kraštietis leitenantas buvo šio karo auka – sunku pasakyti. Galbūt datos tik atsitiktinai sutampa.

Mūsų parapijos kapinėse, prie tako, vedančio nuo koplyčios į pietvakarius, stovi metaline tvora aptverti tašyto akmens paminklai Mitėniškių dvarininkų Montvilų giminės nariams. Stanislovas Montvila (1800 – 1870) valdė Mitėniškių dvarą ir buvo tuometinės Ukmergės apskrities, kuriai priklausė ir Šėta bei dalis jo valsčiaus, teismo narys, apdovanotas caro valdžios ordinu.²⁵ Jo ir žmonos Aleksandros (1812 – 1890) antkapinio paminklo kryžius nulūžęs, atremtas į paminklą. Stanislovo Montvilos jaunesnysis sūnus Juozapas (Juzef Montwill, 1850 – 1911) buvo žyrnus Vilniaus bankininkas ir garsėjo labdaringa veikla.²⁶ Stanislovo Montvilos sūnus irgi Stanislovas (Stanislaw Montwill, 1842 – 1916) gimė prie Šėtos, Mitėniškių dvare. Jis aukso medaliu baigė gimnaziją Vilniuje, studijavo Maskvoje ir Krokuvoje. Prieš 1863 metų sukilimą grįžo į Vilnių. Prasidėjus sukilimui, Stanislovas Montvila įstojo į Zigmo Sierakausko vadovaujamą sukilėlių būrį. Tame pačiame būryje kovėsi ir Stanislovo vaikystės draugai: Jaroslavas Kosakovskis iš Martyniškių dvaro (prie Žeimių) ir Bronislovas Svolkenas iš Drobiškių dvaro bei jo kraštietis Vladislovas Gintautas. Kautynėse prie Biržų Stanislovas Montvila buvo sužeistas ir iš sukilėlių gretų buvo priverstas pasitraukti. Sukilimui pralaimėjus, jam buvo paskirtas namų areštas ir reikalavimas iš Mitėniškių dvaro niekur neišvykti. Tik apimus teismams ir užgijus žaizdoms, jis persikėlė į tėvo pirktą Troškūnų dvarą netoli Anykščių. Ten gyvendamas ėmėsi verslo ir labdaringos veiklos: Panevėžyje pastatė mielių ir spirito gamyklą, įkūrė teatrą. Stanislovas Montvila – dvarininkas, sukilėlis ir verslininkas, labdarys mirė 1916 m., palaidotas atskirame kape greta tėvų.²⁷ Ant jo kapo stovi tašyto akmens paminklas su metaliniu Nukryžiuotuoju. Jame įrašyta:

S. P.

STANISLAW

MONTWILL

Wlasciciel Traszkun

ur. 1842 r.

zm. 25 list. 1916 r.

Kapas aptvertas metaline tvorele. 2003 metais, minint 1863 metų sukilimo 140-ąsias metines, Šėtos vidurinėje mokykloje vyko konferencija, kurioje pirmą kartą plačiau buvo pristatyta sukilėlio Stanislovo Montvilos bei sukilėlius rėmusio jo tėvo veikla šio sukilimo metais. Po konferencijos dalyviai uždegė žvakutes ant Stanislovo Montvilos kapo. Nuo tų metų Vėlinių metu prie jo kapo vis dažniau sužiba žvakutės, aptvarkoma kapų aplinka.

Paskutiniai Mitėniškių dvaro savininkai Vladas ir Marija Montvilai 1941 m. buvo ištremti į Sibirą ir ten mirė.

1863 – 1864 m. sukilimo pralaimėjimo pasekmė – lietuviškos spaudos lotyniškoms raidėmės uždraudimas. Kaip atsakas į spaudos draudimą prasidėjo knygnešių veikla. Parapijos kapinėse ilsisi ir vienas žymiausių mūsų krašto knygnešių – Matas Keliauskas. Jo kapas prie išilginio tako, einant nuo pagrindinės kryžkelės į vakarus. Paminkle įrašyta:

A†A

MATAS KELIAUSKAS

1875–1962

JO ŽMONA JUZIEFA

1890–1976

LIŪDI DUKTERYS IR ŽENTAS

Tuėjai sunkų knygnešio kelią,

Nes gimtąjį žodį mylėjai

Dėl Lietuvos brangios Tėvynės

Paaukavai viską, ką galėjai

Knygnešys Matas Keliauskas gimė Šėtos parapijoje, Pauliukų kaime, valstiečių šeimoje. Ganydamas gyvulius, pats išmoko skaityti ir rašyti, suaugęs giedojo bažnyčios chore. Brolio Mykolo skatinamas įsijungė į lietuviškų knygų platinimą, pats su draugais 1901 m. ėjo į Tilžę jų parnešti. Tada jis vos nepateko į žandarų rankas. Vengdamas suėmimo, Matas, gavęs iš brolio dokumentus, išvyko į Ameriką ir ten pragyvenimui užsidirbdavo siūdama. Į Lietuvą Matas grįžo prieš pat Pirmąjį pasaulinį karą, apsigyveno Juškonių kaime, sukūrė šeimą, augino šešis vaikus. Jis mėgo bendrauti su kaimo žmonėmis, jiems paskaitydavo lietuviškų laikraščių, papasakodavo naujienas. Už tai kaimiečiai nagingą kaimo kriaucių gerbė ir mylėjo. Matas Keliauskas nugyveno ilgą amžių – net 87 metus, sulaukė ne tik lietuviškos spaudos grąžinimo, bet ir Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo, regėjo sovietų ir nacių valdžios žiaurumus.²⁸ Jo dukros Ona Keliauskaitė-Jarešiūnienė ir Veronika Keliauskaitė-Karalienė (partizano Jono Karaliaus žmona) buvo partizanų ryšininkės, tremtinės.²⁹ Jų rūpesčiu iškilo ir paminklas tėvui knygnešiui. Ekspонатų,

pasakojančių apie knygnešio Mato Keliausko gyvenimą, galima pamatyti Šėtos vidurinės mokyklos muziejuje, miestelio bibliotekoje, Panevėžio kraštotyros muziejuje.

Prie išilginio tako, netoli knygnešio M. Keliausko kapo, 1990 m. birželio 14 d. iškilo paminklas Šėtos apylinkėse žuvusiems Lietuvos partizanams, kurių kūnai sovietinių strībų buvo išniekinti ir užkasti žydų buvusių kapinių pakraštyje, dabar vadinamame Skausmo kalnelyje. Jie buvo perlaidoti 1989 m. lapkričio mėnesį. Pagal Šėtos gyventojos Vaclovos Polonskienės pasakojimą, partizanų palaikai Atgimimo dienomis buvo atkasti, pašarvoti kapinių koplyčioje, iš jos palydėti į bažnyčią, kur vyko gedulingos pamaldos. Po jų karstas su partizanų palaikais iškilmingai buvo palydėtas į kapines ir palaidotas prie pagrindinio tako. Ši žemės kauburėlį pašventino Šėtos klebonas kunigas Antanas Danila. Paminklinio akmens priekinėje plokštėje iškaltas kryžius, šonuose – amžinoji ugnis ir tarp ažuolo lapų šaulių skydas. Tarp jų užrašas: „Jie kovojo už Lietuvos nepriklausomybę“. Žemiau iškaltos 15 atpažintų ir perlaidotų partizanų pavardės, jų gimimo ir mirties datos. Tai L. Ivanausko, P. Kolitos, J. Karaliaus, J. Pabrinkio, K. Pupkevičiaus, J. Liužino, L. Simonavičiaus, D. Kličiaus, P. Rozembergo, K. Zubricko, P. Pabrinkio, P. Gerdvilo, Snitkaitės (vardas nežinomas), E. Kisieliaus, J. Pupkevičiaus ir A. Mingailos amžino poilsio vieta. Paminklą sukūrė kėdainietis P. Žlabeckas.³⁰

2008 m. antkapinis papuošimas atnaujintas. Buvusioje partizanų palaidojimo vietoje šiandien stovi metalinis kryžius. Jo papėdėje juodo marmuro plokštėje įrašyta:

ŽUVUSIEMS PARTIZANAMS

1945–1953 M.

Jūs krauju įrašėte į žemę...

Būk laisva per amžius, Lietuva.

Partizanų ryšininkių O. Jarešiūnienės-Keliauskaitės, V. Karalienės-Keliauskaitės, Šėtos vidurinės mokyklos mokytojos J. Butkutės, šėtiškių V. Sadauskienės, V. Tamošiūnienės ir kitų rūpesčiu buvusi laidojimo vieta apšodinta gyvatvore, pasodinta ažuolų giraitė ir buvo pastatyti 32 kryželiai.³¹ 2008 metais ši vieta pertvarkyta ir kryželiai nuimti.

Prie pagrindinių vartų tako koplyčios link, dešinėje pusėje, ant simbolinio tremtinių kapo stovi medinis kryžius su metaliniu Nukryžiuotu juo. Kryžiaus apačioje esančioje lentelėje įrašyta:

PRIEVARTA

NUO

GIMTOSIOS

ŽEMĖS

ATPLĖŠTI,

NUKANKINTI,
BET
NEUŽMIRŠTI
1990

Šis kryžius tremtiniams atminti buvo pastatytas 1990 m. birželio 14-ąją – Gedulo ir Vilties dieną. Kryžiaus pastatymo iniciatoriai – Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio Šėtos rėmimo grupės nariai. Ažuolinį kryžių išdrožė buvęs tremtinys J. Pikčilingis. Gedulo ir Vilties dieną kryžių pašventino kunigas Antanas Danila. Tą dieną simbolinių tremtinių kapą papuošė gėlių žiedai, žvakučių liepsnelės ir gedulo juostomis perrištos Trispalvės. Prie kapo skambėjo poetų eilės, Šėtos choristų dainos ir giesmės.³²

Be jau minėtųjų, Šėtos parapijos kapinėse ilsisi daug kraštui nusipelnusių žmonių: ilgametis Šėtos parapijos bažnyčios kanauninkas kunigas Kazimieras Norvaiša (1876 – 1961), kunigas Fortunas Vitkauskas (1882 – 1968), kandidatės į palaimintąsias, tremtinės, maldaknygės „Marija, gelbėk mus“ autorės Adelės Diršytės (1909 – 1953) tėvai – Agota ir Antanas Diršės, Lietuvos Laisvės kovotojas prieš nacius ir sovietus, teisininkas Vaclovas Zubkevičius (1914 – 1970), Šėtos vidurinės mokyklos direktoriai: Marija Trinkauskienė ir jos vyras Zigmas Trinkauskas, Rimantas Kornikas, mokytojai: Janina Urbonaitė - Grigienė ir jos vyras Juozas Grigas, Vytautas Virvičius, Jadvyga Vitienė ir jos vyras Alfonsas, Stasė Pabrinkienė-Skinulytė, Šėtos moksleivių rėmėjas, mecenatas Antanas Griciūnas, ne vienas kraštiečių tremtinys, partizanų rėmėjas, dvasios rezistentas ir kiti. Visi jie ilsisi čia, nes mylėjo savo kraštą, jį puošė darbu ir išmintimi.

Čia paminėta tik keliolika šiuose kapuose palaidotų asmenų pavardžių. Vienos jų įrašytos į visos Lietuvos, viso mūsų krašto, apskrities, rajono ar mūsų valsčiaus – parapijos, seniūnijos, kaimo ar miestelio istoriją. Jos yra ir konkrečios šeimos, giminės istorijos neatskiriama dalis. Todėl kiekvienas kapas, kiekvienas kauburėlis, po kuriuo ilsisi palaidotieji yra gerbtini ir atsimenami, jie – mūsų praeities palikimo dalis, jie – ryšys tarp praeities ir dabarties. Šie kapai, šie žemės kauburėliai – vieta, kur visi tampa lygūs: tiek turtingieji, daugiau ar mažiau žinomi, tiek eiliniai žemės artojai, tiek vargšai bedaliai ar tik laikinai į šį kraštą užklydusieji. Visi jie buvo žmonės, jautė, mąstė, svajojo. Tegul būna visų jų Amžinojo Poilsio Vieta ramybės ir pagarbos Vieta. Kaip ji atrodė, atrodo ir atrodo, buvo, yra ir bus mūsų kultūros veidrodis.

KARIŲ KAPAI

Už parapijos kapinių ribos įrengti Antrajame pasauliniame kare žuvusių sovietų kareivių ir karo bei pokario metų sovietų aktyvistų kapai. Šių kapinių centre pastatytas paminklas: kareivis su vėliava ir šautuvu. Sovietinio kario betoninio paminklo aukštis 3,3 m. Ant jo užrašyta:

AMŽINA GARBĖ DIDVYRIAMS,
KRITUSIEMS KOVOJE UŽ LAISVĘ IR
NEPRIKLAUSOMYBĘ MŪSŲ TĖVYNĖS

ВЕЧНАЯ СЛАВА ГЕРОЯМ ПАВШИМ
В БОЯХ ЗА СВОБОДУ И НЕЗАВИСИМОСТЬ НАШЕЙ РОДИНЫ

1941 – 1945

Čia ilsisi 236 kariai. Į kairę nuo paminklo stovi tašyto akmens paminklas Sovietų Sąjungos didvyriui gvardijos kapitoniui Afanasijui Lošakovui (1912–1944). Didvyrio vardas jam buvo suteiktas už 1944 m. kovas su naciais ties Šėta. Į kairę nuo paminklo cementinėje lentelėje įrašyta leitenanto Vladimiro Lugovojaus (1924–1944) pavardė. Bendroje plokštėje iškalta 97 sovietinių karių (įskaitant ir jau du minėtus kariškius) pavardės. Jos byloja, kad ties Šėta ir jos apylinkėse žuvo įvairių tautų sovietų armijos kariai. Daugelį pavardžių išaiškino Šėtos vidurinės mokyklos kraštotyrininkai.³³ Tikslėsi duomenys pateikti leidinyje, skirtame Antrojo pasaulinio karo pabaigos 60-mečiui.³⁴

Karių kapinių teritorijoje yra atminimo lenta ir Šėtos apylinkėse žuvusiems sovietiniams aktyvistams. Jos viduryje įrašyta:

NEVALIA JIEMS BŪT UŽMIRŠTIEM!

REIKALINGA ŠITAI

NE MIRUSIEMS!

REIKALINGA –

GYVIEM!

PRISIMINSIM. TYLOJ SUSTOJĘ,

APGAUBTUOSIUS ŠLOVE....

1941–1945

Lentos dešinėje išlikęs toks įrašas:

ŠĖTOS APYLINKĖJE ŽUVĘ KOVOJE

UŽ TARYBŲ VALDŽIĄ PARTINIAI TARYBINIAI

IR KOMJAUNIMO DARBUOTOJAI

Po šio įrašo įvardinta 12 1941 – 1949 m. žuvusiųjų aktyvistų pavardžių.³⁵ Pastaruoju metu kai kurie įrašai buvo ištrinti. 2005 m. karių kapinės Šėtoje buvo restauruotos Rusijos Federacijos lėšomis ir gražiai pristatytos „Atminimo knygoje“.³⁶

IŠ LAIDOJIMO PAPROČIŲ IR TRADICIJŲ

Šėtos vidurinės mokyklos mokinių kraštotyrininkų ir kitų šėtiškių užrašyti pasakojimai apie laidojimo papročius ir tradicijas leidžia sugrįžti į senesnius laikus. 82 metų Šėtos gyventoja Vanda Glinskienė sako, kad kapinės labai gerbiamos. Jose palaidotas ir jos sūnus. Kalbinta miestelio gyventoja Jadvyga Jerackienė pasakoja, kad seni žmonės nori, kad ir jie čia būtų palaidoti. Bibliotekininkės Stefos Grigienės žodžiais, suaugusieji moko savo vaikus kapuose nebėgioti, nešūkauti, kapą ne peržengti, o apeiti. Anot 72 metų Juozo Bekešo, pašarvotus mirusiuosius dažniausiai laikydavo dvi dienas, o trečią dieną laidodavo. Nelaidodavo tik prieš Šv. Velykas – Didįjį Ketvirtadienį ir Penktadienį. Tomis dienomis mirusįjį nešdavo į kopyltėlę ir ten laikydavo. Apie tai, kad mirusįjį laidodavo trečią dieną, pasakoja ir 72 metų šėtiškė Stasė Kursonienė. Seniau mirusįjį guldavo į baltų lentų karstą ir gėlių nenešdavo. Iš kaimų į bažnyčią velionį atlydėdavo berželiais apkaišytuose vežimuose, o žiemą – eglaitėmis puoštomis rogėmis. Mirusiuosius laidodavo prieš pietus, bet atsižvelgdavo į metų laikus: žiemą anksčiau, vasarą – vėliau, per pietus. Laidojimo laikas priklausydavo ir nuo susitarimo su kunigu – kada jis gali laikyti šv. Mišias ir palydėti velionį į kapines. Po gedulingų Mišių velionį į kapines lydi giminės, artimieji, kaimynai, kas gali. Priekyje vienas vyras neša kryžių, eina kunigas, o už jo nešamas karstas. Už karsto eina lydintieji.

Ona Gėgžnienė iš Okainių kaimo pasakoja, kad mirusiems duobes kasdavo tik giminės arba artimi draugai. Jiems jokių būdu nebūdavo mokami pinigai, nes taip mirusiajam būtų rodoma nepagarba. Vandos Glinskienės žodžiais, duobę kasė įvairiai: ir giminės, ir pasamdyti žmonės – miestelio gyventojai. Stasė Kursonienė sako, kad su jais būdavo atsiskaitoma pinigais, maistu, pietumis. Dabar dažniausiai duobes kasa laidojimo firmų darbuotojai. O. Gėgžnienė sako, kad po laidotuvių artimieji susirinkdavo namuose ir meldavosi už mirusįjį. Tačiau, anot V. Glinskienės, yra ir tradicinių giesmininkų. Dažnai moterų giesmininkų būdavo trys, o vyrų vienas ar du. Giedodavo iš maldaknygių, kalbėdavo rožančių. Giesmės tiek vyresniems, tiek ir jaunesniems būdavo vienodos. Tačiau S. Kursonienė sako, kad šalia bendrų giesmių yra ir specialios giesmės vyrams, moterims ir vaikams. Pašnekovė pamini sodraus balso giesmininkę iš Pručių kaimo –

Stanišauskienę. O. Gėgžnienė mini 1880 m. laidos maldaknygėje esančią ir giedamą giesmę „O motina Dievo, neperstojančios pagalbos... prašyk man išganymo dūšios mano...“ J. Bekešas sako, kad kaimo giesmininkai giedodavo iš giesmynų, vadinamų kantyčkomis, kuriose būdavo išspausdintos visos reikalingos giesmės. Gedulingiems pietums, kurie vykdavo mirusiojo namuose, pjaudavo kiaulę; buvo sakoma: „nors gaidžiui galvą nukirsk“. G. Barauskienė sako, jog pietūs būdavo labai paprasti, kuklūs: papjaustydavo virtos mėsos, iškepėdavo sausainių, pyrago, išvirdavo kavos. Prieš valgį visi meldavosi. S. Grigienės žodžiais, gedulinguose pietuose dalyvauja patys artimiausi velionio giminės, draugai, kaimynai. Kartais juose nebūdavo alkoholinių gėrimų, bet pastaruoju metu vis dažniau pakeliama taurelė „už dūšią“, bet kai prasideda giesmės, visi buteliai nuo stalo nukeliami. Po giesmių vėl vaišinamasi. R. Pupkuvienės, S. Kursonienės ir kitų pasakojimu, dabar dažniausiai gedulingi pietūs vyksta Šėtos miestelio kavinėse „Obelis“ arba „Medėja“.

Užrašytuose laidojimo papročiuose yra pasakojimų ir apie savižudžių laidotuves. Savižudžio kunigas į kapines nelydėdavo. Savižudžiai būdavo į kapines įnešami pro mažuosius vartelius ir laidojami prie kapinių tvoros be pašventinimo. Dabar, anot R. Pupkuvienės, savižudžiai laidojami kaip ir natūralia mirtimi mirę asmenys. Šis pakeitimas įsigaliojo po II Vatikano Visuotinio susirinkimo, nors, anot klebono kunigo Gintauto Naudžiūno, į Lietuvą tai atėjo pavėluotai.

Prieš keletą metų Šėtos kapinės buvo apaugusios senais medžiais, bet kilusi vėtra daugelį išvertė, kitus, išpuvusius, seniūnijos darbuotojai išpjovė, todėl dabar senų medžių nedaug beliko. Žmonės tvarko savo artimųjų kapus, aptvarko ir šalia esančius neprižiūrimus kapus. Tačiau yra ir tokių žmonių, kurie kapų negerbia, net išrauna ir pavagia nuo kapų gėles.

Vėlinių, Motinos, Tėvo dienomis kapai gausiai puošiami įvairiausiomis gėlėmis, uždegamos žvakutės. Kapai lankomi, puošiami ir giminių mirties bei gimimo dienomis. Klausiant minėtus senbūvius apie Šėtos parapijos kapinėse palaidotus žmones, jie vardijo dvarininkų Montvilų ir Gintautų pavardes, knygnešį Matą Keliąuską, kunigus Kazimierą Norvaišą ir Fortuną Vitkąuską, Šėtos vidurinės mokyklos direktorių Rimantą Korniką, mokytoją Vytautą Virvičių ir keletą kitų. Senolei V. Glinskienei išimtinai liko mokyklos direktoriaus R. Korniko laidotuvės. Šėtiškė J. Jarackienė sako, kad žmonės dar prisimena ir knygnešio M. Keliąusko laidotuves. J. Bekešas minėjo, kad parapijos klebonas K. Norvaiša laidodavo ir be pinigų.

G. Barauskienė prisiminė pasakojimą apie vaiduoklį: žmonės pasakojo, kad dvarininko Montvilos šmėkla, išėjusi pro kapinių vartus, stabdydavo su arkliais važiuojančius pakeleivius ir liepdavo ją nuvežti į Mitėniškius pas poniją. Nuvežtas liepdavo palaukti. Po kurio laiko išėdavęs ir liepdavęs jį nuvežti atgal į kapines.

Okainių kaimo gyventojai Ona Gėgžnienė ir moksleivis Ramūnas Meškauskas pateikė informacijos ir apie šio kaimo kapinaites. Jose buvo laidojami to kaimo žmonės. Dabar ant kapinių kalnelio auga dideli medžiai, kurie gerai matomi nuo vieškelio, vedančio iš Šėtos į Okainius. Priėjus arčiau, matomi akmeniniai, metaliniai ir mediniai kryžiai. Šiose kapinaitėse po Antrojo pasaulinio karo jau nebelaidojama, bet seni žmonės jas labai gerbia. Jos kartais aptvarkomos: išnešami lapai, nugriuvę medžiai. Per Vėlines galima pamatyti kelias degančias žvakutes. Anot O. Gėgžnienės, kai kurie žmonės po karo savo artimųjų palaikus perkėlė į Truskavos kapines, kitų palaikai ilsisi čia ir šiandien.³⁷

Rašytojas Vytautas Rimkevičius rašė: „Žvarbu būtų kapinėse, jei kapų kauburėlių nešildytų gyvos širdies prisiminimai... Svarbiausia, kad ant kapo nukristų nors viena tikrai nuoširdi ašara ir sušildytų šaltą žemę. Yra kapų, ant kurių nekrito ašara, kurių nematė artimųjų akys. Yra kapų, kurie visiems artimi“.³⁸ Taip galime pasakyti ir apie Šėtos parapijos kapines.

Tegul ilsisi ramybėje čia palaidoti, o mes neužmirškime Jų.

KAPAI

Kapai – tai mūsų mirusiųjų namai.

Čia ilsisi turtingas žemvaldys ir ubagas benamis,

Čia ilsisi žili seneliai ir kūdikiai vos gimę,

Ir tie, kurie mirė toli nuo gimtųjų namų.

Kapai – tai mūsų mirusiųjų namai,

Kuriuos mes lankom ir prižiūrim.

Žvakučių daug daug čionai sužiba

Kasmet Vėlinių dieną, giedrą ar vėjuotą.

Kapai – tai mūsų būsimi namai.

Kai Viešpats pasišauks mus amžinybėn,

Atgulsim mes čionai, šiame kalnelyje,

Nors kol jauni nedažnai taip pagalvojam.

Atgulsim mes tarp tų, kurie čia miega,
Atgulsim tarp tėvų, senelių ir vaikų,
Tarp tų, kurie darbais savais mūs žemę puošė,
Ir tų, kurie kitaip sau duoną pelnė.

Kapuos gėlytė kiekviena ir žalias krūmas
Mums primena tėvus ir senolius žilagalvius,
Mus artina prie jų, mylimų ir pamirštų,
Mums primena jų sodžius ir vaikščiotus kelius.

Kapuos mes nusiimame kepures
Prieš tuos, kurie mums gyvybę davė ir duoną uždirbo,
Prieš tuos, kurie Tėvynę gynė ir gimtus namus,
Kuriems kryžiai stovi ar tik kauburėliai bepalikę.

Kapai – visų mūsų mirusiųjų namai.

Čia guli miestelėnai ir kaimiečiai,

Juose istorija kiekvieno ir visų

Čia užslėpta ir užkoduota, dar neiššifruota.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

¹ Visuotinė lietuvių enciklopedija. V., 2006. T. IX. P. 353.

² Ten pat, 353–354.

³ Ten pat, 354.

⁴ Palikę tėviškės namus: Šv. Kazimiero lietuvių kapinės Čikagoje. Chicago, 1976. P. 256 su il. (tekstas lietuvių ir anglų kalbomis).

⁵ Europos kapinės. Istorinis paveldas – branginamas ir restauruojamas. Red. M. Felicori ir A. Zannotti / Comune di Bologna (Italija), 2004. P. 6.

⁶ Tėviškės gamta. 1996. Nr. 6.

⁷ Dialogas. 1997. Spalio 31. P.2.

⁸ Ten pat, 2.

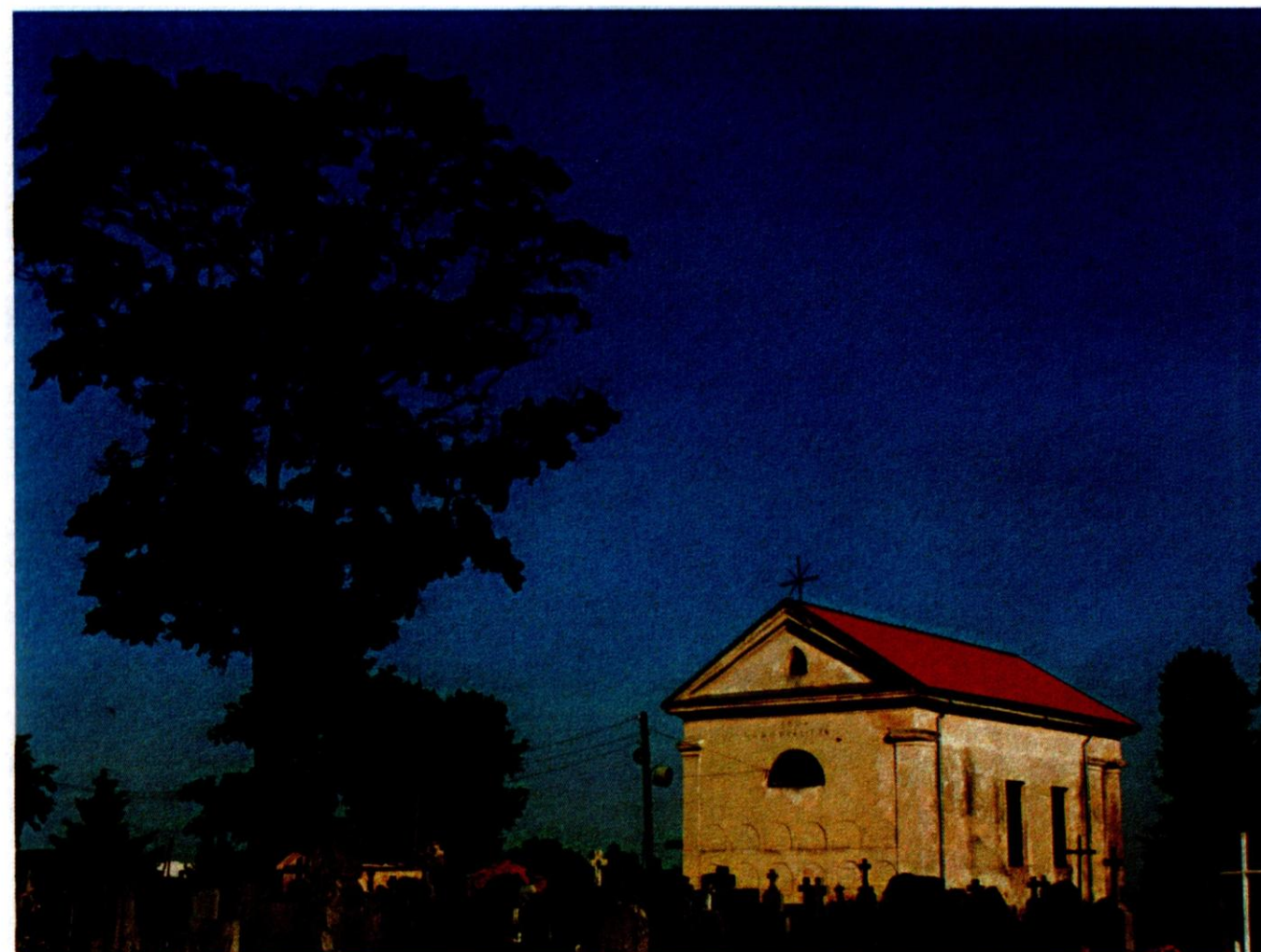
- ⁹ Lietuvos Respublikos istorijos ir kultūros paminklų sąrašas (1978–1990 m.) I d. V., 1993, P. 120–436.
- ¹⁰ Lietuvos architektūros istorija: nuo XVII a. pradžios iki XIX a. vidurio. V., 1994. T. 2. P. 435–436.
- ¹¹ Stašaitis S. Šėtai – 640 metų: miestelio istorinė apžvalga. Kėdainiai, 2002. P.35.
- ¹² Ivanauskas S. Paminėta Sibiro kalinių maldaknygės autorė // XXI amžius. 2001. Rugsėjo 21; 1863–1864 m. sukilimas ir Šėta. Kėdainių r. Šėtos vidurinės mokyklos konferencijos medžiaga. 2003 m. lapkričio 19 d. 2003. // Rinkos aikštės priedas „Obels žiedai“, 2005. Kovo 9. Nr. 7.
- ¹³ Lauko tyrimų praktikos darbas: Šėtos kapinės. Darbą atliko VDU Humanitarinių m. f. IV k. istorijos spec. studentės Rasa Drižytė ir Viktorija Paškevičiūtė. Darbą tikrino: dr. doc. Vytenis Almonaitis ir dėstytojas Giedrius Janauskas. K. 2003 (puslapiai nesunumeruoti). Darbas saugomas Šėtos vidurinės mokyklos Kraštotyros muziejuje.
- ¹⁴ Šėtos parapijos kapinių tyrinėjimo užrašai (puslapiai nesunumeruoti). 2007 m. vasara. Užrašė VPU Istorijos fakulteto istorijos specialybės studentės Rasa Krikštaponytė ir Simona Kanopeckaitė. Vadovas dr. doc. Jonas Mardosa. Medžiaga saugoma Šėtos vidurinės mokyklos Kraštotyros muziejuje.
- ¹⁵ Petrosevičienė V. Jie ilsisi Šėtoje // Šėtos vidurinė mokykla: Projektas „Mokomės kartu“. [Šėta], 2007, P. 82; Šėtos vidurinės mokyklos moksleivių kraštotyrininkų Kristinos Garnytės, Sandros Grindaitytės, Ramūno Meškausko, Viktorijos Ramanaukaitės, Inetos Savickaitės, Ugnės Urbonaitės ir pačių šėtiškių užrašyti pasakojimai apie Šėtos parapijos ir gretimų kaimų kapinaites bei laidojimo papročius. Medžiaga saugoma Šėtos vidurinės mokyklos Kraštotyros muziejuje.
- ¹⁶ Lietuvos architektūros istorija: nuo XVII a. pradžios iki XIX a. vidurio. V., 1994. T. 2. P. 435–436.
- ¹⁷ Алфавитный список землевладельцев Ковенской губернии. Изд. 2-е. Ковно, 1889. с. 126.
- ¹⁸ Ten pat, 76.
- ¹⁹ Lietuvos bajorų palikuoniai. Sud. Jonas Stankus. V., 2000. P. 39.
- ²⁰ Lietuvių enciklopedija. Boston, 1956. T. 7. P. 265.
- ²¹ Wielka encyklopedia PWN. Warszawa, 2002. T. 7. P. 544; Visuotinė lietuvių enciklopedija. T. 6. V., 2004. P. 688; Stašaitis S. Iš mūsų krašto – į vyskupo sostą // Rinkos aikštė (Kėdainiai). 2008. Kovo 8. P. 5.
- ²² Алфавитный список землевладельцев. С. 116–117.
- ²³ Lietuvos bajorų palikuoniai. V., 2000. P. 39.

- ²⁴ Lietuvos Respublikos istorijos ir kultūros paminklų sąrašas (1978 – 1990 m.). II d. V., 1993. P. 441.
- ²⁵ Stašaitis S. Juozapo Montvilos tėvai // Rinkos aikštės priedas „Obels žiedai“, 2005. Kovo 9. P. 6.
- ²⁶ Józef Montwill. Wilno, 1932; Stašaitis S. Susipažinkime: Juzefas Montvila // Tarybinis kelias (Kėdainiai), 1985. Rugpjūčio 3.
- ²⁷ 1863 – 1864 m. sukilimas ir Šėta. Kėdainių r. Šėtos vidurinės mokyklos konferencijos medžiaga. 2003 m. lapkričio 19 d. Vilnius, 2003. P. 14 – 17.
- ²⁸ Glinskas M. Knygnešio kelio vingiai // Tarybinis kelias (Kėdainiai), 1974. Lapkričio 28; Stašaitis S. Šėtai – 640 metų. Kėdainiai, 2002. P. 47 – 49; Žmonių apšvietai paaukočiau viską... Jonavos krašto knygnešiai. V., 2004. P. 19 – 23. Jarešiūnienė O. Mato Keliausko sūnaus Adomo gyvenimo aprašymas. Rankraščio kopija. S. Stašaičio asmeninis archyvas, byla Nr. 3.
- ²⁹ Stašaitis S. Šėtai – 640 metų. Kėdainiai, 2002. P. 127 – 128; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1990 07 27 Pažymėjimo Nr. 8 –5212/90 dublikatas O. Keliauskaitei-Jarešiūnienei. S. Stašaičio asmeninis archyvas, byla Nr. 3.
- ³⁰ Stašaitis S. Šėtai – 640 metų. Kėdainiai, 2002. P. 151 – 152.
- ³¹ Ten pat, 152 – 154.
- ³² Ten pat, 154.
- ³³ Ten pat, 122 – 123; VDU studentų užfiksuoti įrašai saugomi Šėtos vidurinės mokyklos muziejuje.
- ³⁴ Atminimo knyga. Книга памяти. Gedenkbuch. Bendras Lietuvos Respublikos, Rusijos Federacinės, Vokietijos Federacinės Respublikos leidinys, skirtas II-ojo pasaulinio karo pabaigos 60-mečiui. Sud. V. Stančikas. Vilnius, 2006. P. 120.
- ³⁵ 2003 m. VDU studentų užrašai.
- ³⁶ Atminimo knyga. Книга памяти. Gedenkbuch. Vilnius, 2006. P. 120.
- ³⁷ Šėtos vidurinės mokyklos moksleivių ir kitų vietos gyventojų užrašyti pasakojimai apie kapines saugomi mokyklos muziejuje.
- ³⁸ Rimkevičius V. Studentai. V., 1957. P. 229.

ILIUSTRACIJOS

1. Žvilgsnis į Šėtos parapijos kapines.
2. Kapinių koplyčia – XIX a. pirmosios pusės paminklas.
3. Memorialinė lenta kapinių koplyčios išorinėje sienoje Veličkų šeimos nariams – žmonai Konstancijai ir jos sūnui Kazimierui.
4. Laiko nuniokotas XIX a. kolumbariumas tebestovi.
5. Memorialinė lenta Emilijai Hoppenienei kolumbariumo sienoje.
6. Antkapinis paminklas Julijai Gintautienei su giminės herbu.
7. Antkapinis paminklas Povilonių šeimos nariams.
8. Paminklas 1863 metų sukilimo dalyviui Stanislovui Montvilai.
9. Paminklas knygnešiui Matui Keliauskui ir jo žmonai Juziefai.
10. Paminklas perlaidotiems Šėtos krašto partizanams.
11. Atminimo kryžius kraštiečiams tremtiniam.

Fotografijos Kėdainių krašto muziejaus fotografo Vydo Bečelio (2008 m.)

1 pav. Žvilgsnis į Šėtos parapijos kapines

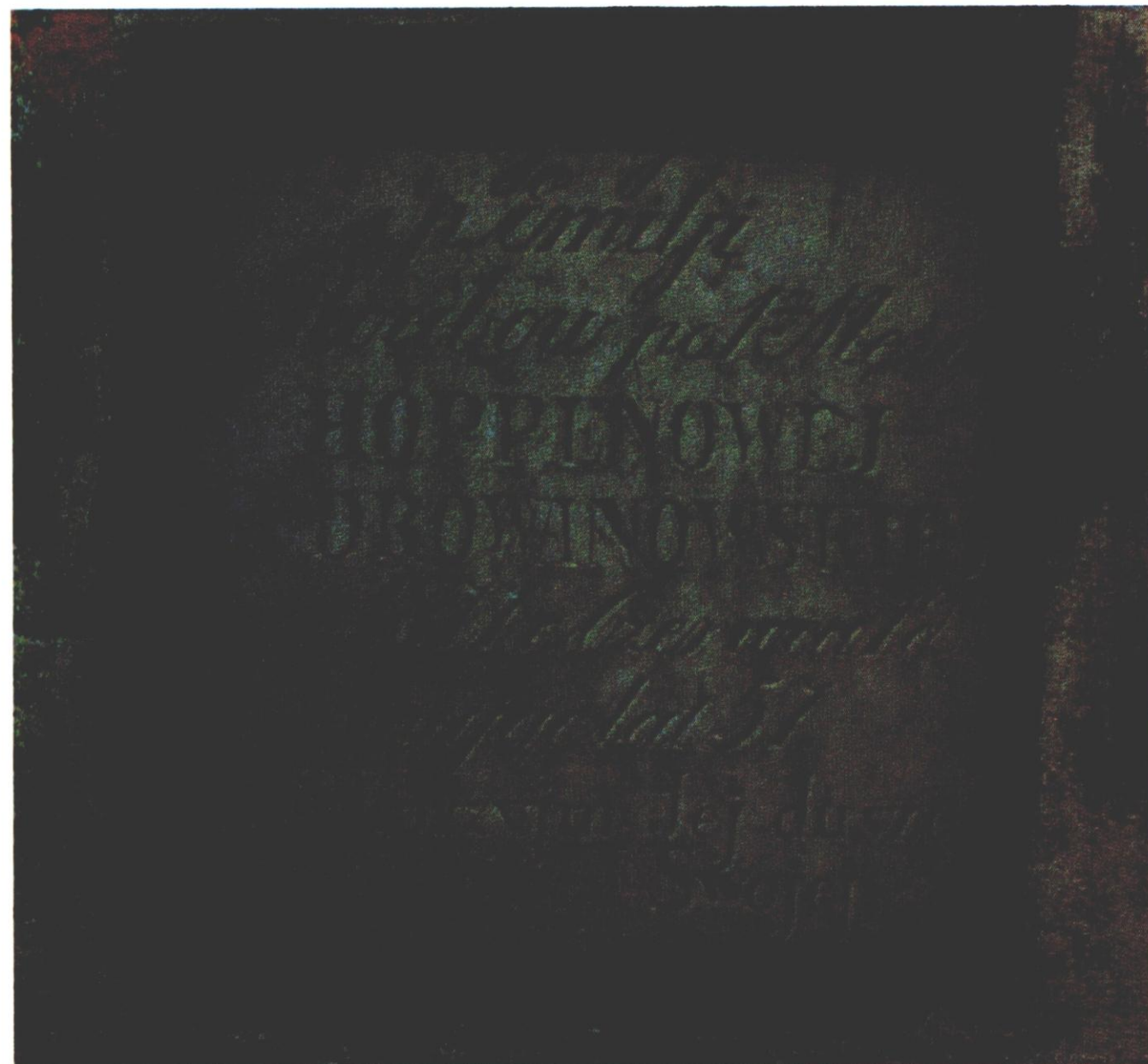
2 pav. Kapinių koplyčia - XIX a. pirmosios pusės paminklas

3 pav. Memorialinė lenta kapinių koplyčios išorinėje sienoje Veličkų šeimos nariams - žmonai Konstancijai ir jos sūnui Kazimierui

4 pav. Laiko nuniokotas XIX a. kolumbariumas tebestovi

5 pav. Memorialinė lenta Emilijai Hoppenienei kolumbariumo sienoje

6 pav. Antkapinis paminklas Julijai Gintautienei su giminės herbu

7 pav. Antkapinis paminklas Povilonių šeimos nariams

8 pav. Paminklas 1863 metų sukilimo dalyviui Stanislovui Montvilai

9 pav. Paminklas knygnešiui Matui Keliauskui ir jo žmonai Juziefai

10 pav. Paminklas perlaidotiems Šėtos krašto partizanams

11 pav. Atminimo kryžius kaštiečiams tremtiniam

VPU Istorijos fakulteto
Istorijos didaktikos centras
Kėdainių krašto muziejaus
Daugiakultūris centras

Stanislovas Stašaitis
ŠĖTOS PARAPIJOS KAPINĖS

Išleido ir spausdino leidykla - spaustuvė „Mokslo aidai“,
A. Goštauto g. 12, LT-01108 Vilnius
Užsakymo Nr. 1741
Tiražas 200 egz.

ISBN 978-9955-591-61-0

